

„érintkezés” túlsúlyba tud-e kerülni a jövőben a negatív értelmű „el nem ismeréssel” szemben, olyan kérdés, amelyen mind a politikusok, mind a kutatók el tudnak töprengeni e különszám cikkeit olvasgatva.

Pethő András

Időtálló integrációpolitikát a Nyugat-Balkán európai felzárkóztatására!

Merđžanović, Adis: Eine nachhaltige europäische Integrationspolitik für den Westbalkan? = Südosteuropa Mitteilungen. 58. Vol. 2018. No. 3. 63-75. p.

Az EU-szervek, a téma hosszabb pihentetése után, újra napirendre vették a nyugat-balkáni felzárkóztatás programját. Megfigyelők az orosz és kínai befolyás erősödésével hozzák összefüggésbe a fejleményt. Az EB 2018 februárjában vitatta meg a térséget érintő bővítési stratégia szempontjait, május folyamán pedig Szófia színhellyel sor került a témának szentelt EU-csúcs megrendezésére valamennyi érdekelt partner (hat állam: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Montenegró, Macedónia, valamint – vitatott státusza ellenére – Koszovó) részvételével. A folyóiratban közölt, eredetileg a Südosteuropa Gesellschaft tudományos konferenciáján prezentált elemzés még a februári eseményre alapozva közelít a tematikához, és a keleti bővítés korábbi tapasztalataiból leszűrt tanulságok birtokában szemügyre veszi a nyugat-balkáni folyamatot kísérő kommunikáció néhány torzító kliséjét a tisztánlátás érdekében.

1. Nyugat-Balkán „válságát” csakis az EU-csatlakozás orvosolhatja?

Posztkommunista országok átalakulási folyamatai során gyakran megfigyelhető torzulások, mint az intézményi struktúrák politikai kisajátítása, az intézményesített korrupció, autoriter tendenciák stb. Elterjedt sztereotípiák, hogy ezek kapcsán akár szakértők máris a „válság” szót használják. A jelzett tünetek önmagukban tehát nem válságjelenségek, hanem a múlt örökségét hordozó anomáliák, melyek az EU-keretekbe

már befogadott államok életében is előtörnek (a szerző itt Magyar-, illetve Lengyelországot említi). Csalódhat tehát, aki az EU-ra számít az orvoslásukkal. „Válság”: valamely folyamat váratlan, kiszámíthatatlan okokból bekövetkező elakadása, ahol is ezek elhárítása a teendő. Ilyen szakaszok bekövetkezte ellen az EU maga sincs bebiztosítva, de a stabilitása erejével képes azt túlélni. Épp a stabilitás az, amit a csatlakoztatandó társországoknak is kínálhat. Az EU-integrációs folyamat a normák felmutatásával segíthet az öngyógyulásban, de nem számolhatja fel a buktatókat. A belső elváltozások leküzdésének útja pedig a célirányos helyi társadalmi-politikai cselekvésben vezet. E problémákat „Brüsszelen” vagy „Strassburgon” számon kérni nem lehet.

2. A civil szférának nagyobb, átfogóbb figyelmet?

Adott partnerrel elindított integrációs és csatlakozási folyamat során gyakran reklamált elvárás a civil szféra kiemelt szem előtt tartása. Az EU alapvető jelentőséget tulajdonít a civil szervezetekkel való alkotó együttműködés gyakorlatának a jogállami demokrácia programozása és építése során; eme együttműködés elvét az Európai Bizottság is különös gonddal érvényesíti bővítési politikájában. A bővítési folyamat stratégiai válóra váltása során ennek ellenére vissza-visszatér a kritikai észrevétel, ami szerint túlságosan egyoldalú hangsúly esik benne az állami-intézményi struktúrákra, s a kelleténél kevesebb figyelem jut a civil-társadalmi szereplőknek. E témában azonban a helyzet így áll: a civil szféra híven leképezi a rétegzett összetételű társadalmat, ennek megfelelően nem homogén, hanem magába foglalja az integrációs folyamat tal kevésbé kompatibilis vagy azzal akár szembeforduló elemeit, így az egyetemleges partnerség a mindenkori civil szférával nem érdeke, nem célja sem az EU-nak, sem pedig a helyi politikának. Gyakorlata során az EU megtapasztalta, például Törökországgal kapcsolatban, hogy egyes, az eszközeivel talpra segített NGO-szervezetek egykettőre átfordulnak EU-ellenes propagandába, vagy hogy a Nyugat-Balkánon adott veterán-egyesületek hirtelen gyűlöletkeltő, nacionalista szellemű programmal lépnek színre, s kiismerte az „NGO-iparnak” nevezhető, a pályázatokra rátelepedő tevékenység természetét is. Ezért egy ideje már nem

finanszíroz szervezeteket, projekteket válogatás nélkül, a felszólamlásokat pedig nem tekinti hitelesnek.

3. Főhangsúlyt a törvényhozó hatalmi ágnek?

További túláltalánosítást látunk az intézményi struktúrában belül a legislatíva (törvényhozó hatalom), a választókat egyetemlegesen reprezentáló demokratikus parlament egyoldalú kiemelésével, szemben az adott többségi szavazókat képviselő, összetételükben változóbb természetű kormányerőkre fordított figyelemmel. Elvi kivetni való e felfogáson sincs, a népképviselést megtestesítő parlament mint a kormányzati szándékok szűrője, ellenőre, valóban a nemzeti politikák legerőteljesebben legitimált csúcsszerve. Csakhogy az európai peremeken jellemzőbb többségi demokráciákban a parlament a vezető pártok által delegált képviselők frakció-erőterében sosem maradéktalanul „független”, kivált egy, éppen aktivált integrációs, illetve főképp csatlakozási folyamat talaján, ahol is a kormányerők elkezdik erőltetett menetben keresztülhajtani javaslataikat, melyekkel meg akarnak felelni a soros EU kívánalmaknak. Átmeneti jelleggel „stabilitokratikus” állapotok jönnek létre, melyekben kisebb-nagyobb mértékben sérül az átalakulás demokratikus irányzéka. Ezért szó sem lehet arról, hogy a partneri kapcsolattartás során a végrehajtó hatalmi ági szférát, legyen bármekkora is az önsúlya, hátr soroljuk vele szemben.

4. Az EU-tagság maga a mennyország, zokszó nélkül teljesítsd a feltételeket!

Mondtuk fentebb: az EU-integráció a Nyugat-Balkán stabilitását ígéri, de különféle egyedi problémák ellen nem feltétlenül biztosíték. (Ő tudja, ha Juncker bizottsági elnök szerint a térségben csak az országok EU-tagsága védhet meg egy újabb háborús konfliktus kialakulásától.) Már a „nincs alternatívája” túlságosan nagyot mondó fordulat is, de idillt, üdvösséget emlegetni roppant felelőtlen beszéd. EU-n belül ki ne kárhoztatná a döntési, egyeztetési folyamatok bürokratizmusát, vagy egyes döntéseket, melyek más-más súllyal hatnak ki különböző régiókban, s esetenként korrekcióra szorulnak? Kritikai véleményünk hangoztatásakor azonban nem szembe-

fordulunk a közösséggel, csak a hangunkat hallatjuk. Ugyanezt meg kell engedni a várományos EU-polgárnak is a csatlakozási folyamat során, anélkül, hogy rásütnénk az EU-szkepticizmus bélyegét. A csatlakozási folyamat kommunikációja nem nélkülözheti a kritikus-önkritikus párbeszédet. Az embereknek egyidejűleg érteniük kell az átalakítási reformok célját és lényegét, és semmiképp se a kötelező penzumot lássák bennük, vagy a „pirulát”, amit egyszerűen le kell nyelni, miután most már az EU diktál. A reformok amúgy is csak a megfelelő kereteket biztosítják a társadalmi-gazdasági-politikai átformálódáshoz, melynek lépéseit a mindennapok talaján lehet megtölteni étellel. Témánként néhol akár még kevesellhető is a segítségnyújtás, az útmutatás a csatlakozási folyamat során, így például szociális területen. Az előző bővítési körökben elhibázott politika volt a gazdaság liberalizációja, a privatizálás során magukra hagyni a partnereket a sokkterápiáikkal, melyek csak válságot hívtak elő, ahelyett, hogy a szektorokban dolgozó emberek szemernyit is profitálhattak volna belőlük. A nyugat-balkáni szintéren most már ennél valamivel többre lenne szükség, ha nem akarjuk veszélyeztetni akár egészében a projektet.

5. Ha egyszer beléptél a klubba, tartsd is magad a szabályokhoz!

Az integráció témát nagyon leegyszerűsítő beállítás. „Klub”? – Az EU nem adminisztratív értelemben egybefoglalt csoport mint jogi személy, hanem: entitások közös arculatot öltő szövetsége, melyben az arculat folytonosan változik az alkotó elemeivel. „Szabályok”? – Gondolhatunk a „kopenhágai kritériumokra”, melyek elvont fogalmú kitételei mint „demokratikus intézményrendszer”, „jogállamiság” stb. nem határoznak meg szigorú logikával mért pontosságú feltételeket. Ezekkel kapcsolatban általában adott skálán mérhető fokozatokról van szó, melyek sorában „kis jóindulattal” (vagy a „bizalmat előlegezve”) bármikor adódhat még egy további, bárha rizikót is jelenthet odáig elmenni. Azaz lényegében nincsenek merev „szabályok”, melyek betartását egyértelműen számon lehetne kérni. Éppen ezért alapvető a csatlakozási folyamat során a fokozott igyekezet a jó konszenzus elérésére – pontos fogalmak mentén, tiszta beszéddel, és esetleg megújított, a korábbiaknál csiszoltabb metodikával is.

Komáromi Sándor